PUNCTUL DE COTITURĂ

Ionuț BUTOI

Universitatea din București, Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării
University of Bucharest, Faculty of Journalism and Communication Sciences
Personal e-mail: ionut.butoi@cooperativag.ro

THE TURNING POINT

The 1929 Drăguș campaign was a turning point in the series of monographic campaigns. Here the modus operandi, as well as the scientific and social agenda of Gusti's disciples were put to the test and perfected. Also this was the scene of the scientific conversion of Mircea Vulcănescu, who will become the coordinator of the research of the "economic manifestations" of the monographed villages. The present text explains the particular significance of the 1929 campaign as well as the importance of the special issue of the „Transilvania" magazine dedicated entirely to this campaign.

Keywords: social history of sociological research, Drăguș monographic campaign, Gustian School

În *Amintirile* sale, Henri H. Stahl descrie campania monografică de la Drăguș din 1929 ca „marcând un punct culminant nu numai în istoria „monografiilor" rurale românești, ci și în cea mondială".[1] Făcând aceasta, Stahl relua, amplificând, decenii mai târziu, caracterizarea pe care o făcea campaniei monografice într-un text din 1936, în care „punctul culminant" era mai modest aplicat doar cercetărilor de până atunci ale Școlii Sociologice de la București.[2] Când enumeră motivele pentru care consideră Drăgușul din 1929 drept un apogeu al monografiei, Stahl se referă, în articolul din 1936, la calitatea cercetărilor întreprinse și a grupului de monografiști, foarte extins (90 de participanți!). Într-adevăr, Drăguș a fost un punct de cotitură în campaniile monografice, nu atât pentru că, citându-l pe același Stahl, a fost un „laborator metodologic" (toate fuseseră), cât pentru că aici a avut loc validarea unui mod și a unei agende de lucru. Monografiștii au văzut „pe viu" rezultatele metodei totale și colective de defrișare a terenului de cercetare pe care o foloseau, dar, mai mult decât atât, au înțeles că se poate realiza – și că e nevoie –, prin cooperare cu elitele locale, programul de intervenție socială deja teoretizat de Gusti. La Drăguș monografiștii, scria același Stahl în 1936, au simțit „datoria" de a și interveni *pentru* sat, de a fi participanți la o acțiune socială de împuternicire a comunităților agrare.

Dincolo de aceste aspecte, Drăguș 1929 a fost important și pentru construcția instituțională a Școlii: s-a înființat o Cooperativă a monografiștilor[3] care a asigurat logistica și chestiunile organizaționale ale deplasărilor în comun, s-a reluat cu succes experimentul realizării unui Muzeu-Expoziție care a și câștigat premii în Expoziții Internaționale[4] și s-au perfecționat mijloacele de comunicare publică prin realizarea primului film sociologic documentar. Așadar un succes care confirma că monografia și-a rodat ritmul, obiectivele și mijloacele de lucru, dar, totodată, paradoxal, un succes care, cel puțin în percepția lui Stahl, arăta și limitele monografiei: experimentul de la Drăguș nu mai putea fi repetat, datele extrase și complexitatea echipelor de lucru erau prea vaste pentru a putea fi prelucrate în cercetări finalizate (într-adevăr, cercetările de la Drăguș au fost publicate mult mai târziu). Monografia, dacă voia să producă, nu doar să adune, trebuia să fie organizată în echipe mai restrânse și cu un areal de cercetare mai modest.

Însă adevărata particularitate a campaniei rezidă în altă parte. Ea este dată de profilul aparte al satului: în Drăguș pare că principalii membri ai Școlii gustiene au

găsit *tipul ideal* de sat țărănesc care le-a dat ocazia să-și cristalizeze, pe de o parte, concepția socială despre sat și, mai larg, despre societatea agrară, iar, pe de alta, să-și precizeze ceea ce astăzi am numi interesele și metodele adecvate de explorare a acestora. Mai exact, la Drăguș monografiștii au găsit un sat care păstrase elemente tradiționale care țineau de stilul de viață țărănesc, cu pitorescul său folcloric, dar, mult mai important, de o anumită formă de organizare socio-economică. Astfel, deși Stahl nu a scris niciun studiu serios în urma monografiei de la Drăguș, într-un articol pentru *Boabe de grâu* și, mult mai târziu, în *Amintiri și gânduri*, descrie sistemul comunitar de organizare a muncii și de gestionare parțial în comun a ogoarelor, adică o formă de devălmășie încă activă, bazată pe un „plan de muncă unic" ce impunea un „ritm colectiv" al muncilor agrare.[5] La Drăguș, continuă același monografist, era o „economie naturală" încă funcțională; gospodăria familială funcționa ca o unitate socială și economică aproape de sine stătătoare (exista industrie casnică), iar „banul nu exista mai deloc".[6] Acestea nu sunt, însă, doar descoperirile lui Stahl. De fapt, o parte consistentă din observațiile acestuia erau urmarea unei conversiuni științifice petrecute la Drăguș cu Mircea Vulcănescu – cel care, până atunci și inclusiv aici, conducea echipa de cercetări a „cadrului psihologic" și care, de acum înainte, se va ocupa de „manifestările economice". Trecerea nu era chiar neașteptată, având în vedere că Vulcănescu era deja referent la Ministerul de Finanțe și specializat în economie; dar a fost provocată de contactul cu un sat încă foarte puțin schimbat structural de contactul cu economia de piață. Concepția despre economia naturală, care are la bază un mecanism al motivației diferit față de cea capitalistă – acoperirea nevoilor, iar nu realizarea profitului, precum și schimbarea metodologiei monografiste de culegere a datelor și de analiză a „manifestărilor economice" sunt rezultatele acestei conversiuni a lui Mircea Vulcănescu. Originea studiului său din 1932, *Teoria și sociologia vieții economice. Prolegomene la studiul morfologiei economice a unui sat*, aici se află. De acum, monografia va căuta să identifice faza de trecere în care se află satul cercetat în contact cu economia capitalistă căutând atât științific, cât și social, să descrie, dar și să protejeze elementele de economie țărănească. Procesul de trecere de la faza patriarhală, pastorală, a satului, la cea agrară și, în cele din urmă, modernă și capitalistă, nu era unitar și sincronic. O dovadă era chiar Drăguș, aflat încă, cel puțin în 1929, într-o fază mai degrabă pre-modernă (Vulcănescu consideră că Drăguș se afla într-o etapă de trecere de la stadiul economiei forestier-pastorale la cea pastoral-agrară). În orice caz, o metodă diferită față de cea aplicată de economistul agrarian Nicolae Cornățeanu, care, în 1929, la Drăguș, a condus echipa care s-a ocupat de cercetarea „manifestărilor economice". Discuția nu are doar mize științifice – teoretizarea economiei agrare-țărănești ca fiind diferită de cea capitalistă și, prin urmare, dând posibilitățile unei căi de dezvoltare specifice pentru România era parte a marii dezbateri interbelice despre modernizarea țării.

Iată, așadar, o parte din rațiunile pentru care campania din Drăguș din 1929, care a fost urmată de alte campanii monografice de completare, merită o atenție specială dincolo de simpla aniversare cronologică. Acest număr special al revistei *Transilvania* își are originea în panelul organizat de Cooperativa Gusti la Colocviul Internațional Acum 2019 (17-19 octombrie), Universitatea Transilvania din Brașov, dedicat evenimentului din 1929: Drăguș 90 – „The Gustian Sociological Monography at its Peek". Contribuțiile din acest număr se împart în două categorii: unele care sunt dedicate campaniei din 1929, altele care explorează cercetările, memoria socială și transformările recente ale comunității rurale transilvane. Astfel, în prima categorie de cercetări, Zoltan Rostás pune în contextul socio-politic al vremii campania din Drăguș, evidențiind suprapunerea acestui succes monografist cu o schimbare importantă de putere din România interbelică; Sanda Golopenția ne prezintă cum a interacționat și a văzut Ștefania Cristescu grupul de informatori cu care a lucrat în Drăguș; Rucsandra Pop ne arată rolul pe care l-a avut campania în devenirea științifică a lui Mihai Pop; Theodor Constantiniu intră în detaliile metodei etnomuzicologice folosite, pentru prima oară, de Constantin Brăiloiu, la Drăguș; Irina Stahl a recuperat documente din arhiva lui Henri H. Stahl despre vechea biserică din lemn a satului și, în fine, Dana Costin scoate în evidență modul în care monografiștii au făcut istorie socială în cercetările de la Drăguș. În cea de-a doua categorie de articole, Alina Juravle face un studiu de caz asupra transformărilor prin care a trecut gospodăria țărănească drăgușeană din interbelic până în zilele noastre; Otilia Hedeșan recuperează, pentru prima oară, cercetările studenților folcloriști din 1987 și 1988 din Drăguș, văzute în continuitatea campaniei monografiste din 1929; în fine, Ligia Fulga ne oferă o explorare a memoriei sociale a drăgușenilor privind campaniile monografice gustiene, bazată pe cercetările din 2000 și 2001 realizate de Muzeul Etnografic din Brașov.

Acestor contribuții le-am adăugat discursul ținut de Daniel Chirot la ceremonia de receptare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București, care îl evocă într-un mod consistent pe Dimitrie Gusti și Școala sa sociologică, precum și un comentariu elaborat al Ioanei Fruntelată despre antologia Theodorei-Eliza Văcărescu privind participarea femeilor la monografie.

Note:

1. Henri H. Stahl, *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice”* (București: Minerva, 1981), 119.
2. Henri H. Stahl, „Școala monografiei sociologice”, în *D. Gusti și Școala Sociologică de la București*, aut. Mircea Vulcănescu, Traian Herseni, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Em. Bucuța, Ion Zamfirescu, H.H. Stahl, Apostol Culea, Octavian Neamțu (București: Institutul Social Român, 1937), 192.
3. Traian Herseni, „Șapte ani de cercetări monografice”, *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială,* nr. 1-4 (1932): 577.
4. Diploma de onoare la Expoziția internațională de Igienă de la Dresda, conform lui Traian Herseni, „Șapte ani de cercetări”, 586.
5. Stahl, *Amintiri și gânduri,* 123.
6. Ibid., 128.

Bibliography:

Herseni, Traian. “Șapte ani de cercetări monografice” *[Seven Years of Monographic Researsch]. Arhiva pentru Știință și Reformă Socială,* nr. 1-4 (1932): 573-587.

Stahl, Henri H. *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice” [Memories and Thoughts from the Old School of „Sociological Monographs”]*. București: Editura Minerva, 1981.

Stahl, Henri H. “Școala monografiei sociologice” [School of sociological monographs]. In *D. Gusti și Școala Sociologică de la București*, 171-206. București: Editura Institutului Social Român, 1937.